

УДК 3701:130.2

doi: 10.15421/171784

Онтологічна природа «освітньої реальності» в контексті філософського дискурсу якості освіти

Ю.С. Кравцов

*Дніпровський державний технічний університет,
Кам'янське, Україна*

Пошук шляхів побудови нової онтології соціальної реальності, що виходить за межі існуючих стереотипів, виводить на проблему зв'язку процесу підвищення якості освіти з його предметними формами реалізації. У статті автор обгрунтовує зміст концепту «освітня реальність», розкриває її онтологічну природу і структуру, досліджує особливості її трансформації в сучасних умовах. Автор аналізує комунікативні підстави зміни парадигми правової освіти - від педагогічної «машини» як засобу педагогічного впливу до розуміння освіти як сфери стратегічного розвитку. Автор активно використовує ідеї соціологічної феноменології, з точки зору прихильників якої соціальну реальність утворюють не речі або події матеріального світу, а зміст, вкладений у ці предмети і події. З філософської позиції розкриваються онтологічні і гносеологічні чинники появи нового історичного типу суспільства, в нашому випадку – інформаційного, аналізується роль комунікативної раціональності в «соціальному конструюванні», яке пропонує новий спосіб розуміння існуючих освітніх практик і відкриває нові діапазони можливостей. Відзначено, що оцінка нововведень з точки зору їх впливу на підвищення якості освітніх послуг і задоволення потреб споживачів предметно визначається максимально критеріями і методологіями національних незалежних агентств з оцінки якості.

Ключові слова: освітня реальність; комунікативна раціональність; модернізація освіти; освітні практики; інформаційно-телекомунікаційна парадигма; реєстр якості освіти.

Ontological nature of «education reality» in the context of education quality's philosophical discourse

Y.S. Kravtsov

Dniprovsk state technical university, Kamyanskoe, Ukraine

The meaning of the concept «educational reality» has been substantiated by the author, its ontological nature and structure has been revealed, the features of its transformation in modern conditions have been explored especially. Finding ways to build a new ontology of social reality, which extends beyond the boundaries of existing stereotypes, takes on the problem of communication process to improve the quality of education with its objective form of implementation. It has been shown by the author that modern human cognition is focused on understanding rather than explanation, ie, it seeks not to identify causal laws as a cultural phenomenon determinants, but to explicate and actualize its meaning. In pedagogical terms this means that the main result of education should not be a system of knowledge, skills and abilities in itself, but a set of core competencies in the modern intellectual, social, legal, communication, information spheres. Innovation plays a special place today in identifying person's life trajectory, gaining experience of independent activity and personal human responsibility. It has been pointed out by the author that arts education has a bad reputation. Its understanding of cultural horizon expands, leading to a critical awareness of its cultural background, to the self-understanding and self-determination. This requires the selection of educational information technologies that would bring to students the understanding of human cultural diversity, the complexity and ambiguity of the humanistic perspectives of mankind.

The role of communicative rationality in the «social construction» is to offer a new way of understanding of existing educational practices and to open new range of possibilities. It has been noted by the author that the assessment of innovations in terms of their impact on improvement of the quality of educational services and their ability to meet needs of consumers is objectively defined criteria. It requires the development of methodologies for national independent agencies to assess the quality of education.

Keywords: educational reality; communicative rationality; modernization of education; educational practices; information and telecommunications paradigm assessment of the quality of education

Цитування даної статті: Кравцов Ю.С. Онтологічна природа «освітньої реальності» в контексті філософського дискурсу якості освіти / Ю.С. Кравцов // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 6(146). – С. 53-57.

Citation of this article: Kravtsov, Y.S., 2017. Ontologichna pryroda «osvitn'oyi real'nosti» v konteksti filososfs'koho dyskursu yakosti osvity [Ontological nature of «education reality» in the context of education quality's philosophical discourse]. Scientific and theoretical almanac «Grani» 20; 6(146), 53-57. doi: 10.15421/171784 (in Ukrainian).

Peer-reviewed; approved and placed: 14.05.2017

Онтологическая природа «образовательной реальности» в контексте философского дискурса качества образования

Ю.С. Кравцов

Днепропетровский государственный технический университет, Камьянское, Украина

В статье автор обосновывает содержание концепта «образовательная реальность», раскрывает ее онтологическую природу и структуру, исследует особенности ее трансформации в современных условиях. Поиск путей построения новой онтологии социальной реальности, выходящей за границы существующих стереотипов, выводит на проблему связи процесса повышения качества образования с его предметными формами реализации. Анализируется роль коммуникативной рациональности в «социальном конструировании», которое предлагает новый способ понимания существующих образовательных практик и открывает новые диапазоны возможностей. Отмечено, что оценка нововведений с точки зрения их влияния на повышение качества образовательных услуг и удовлетворения запросов потребителей предметно определяется максимально критериями и методологиями национальных независимых агентств по оценке качества.

Ключевые слова: образовательная реальность; коммуникативная рациональность; модернизация образования; образовательные практики; информационно-телекоммуникационная парадигма; реестр качества образования

Постановка проблеми. Модернізація освіти виступає найважливішою умовою успішного розвитку процесів модернізації суспільства. Щоб вистояти на світовому ринку послуг у сфері вищої освіти сучасним навчальним закладам необхідна більш ефективна система управління якістю.

У сучасній філософії онтологію стали розуміти і інтерпретувати настільки різними способами і прикладати найменування «онтології» до різних галузей (різні «дисциплінарні» онтології наприклад, соціальна онтологія, онтологія культури, онтологія свідомості, мови, математики), що сенс цього поняття розмився. Саме така «розмитість» робить цю філософську проблему такою, що має сенс.

Аналіз досліджень і публікацій. Глибоке розуміння проблематики освіти неможливе без звернення до історії філософської думки, без аналізу ключових ідей і концепцій, розроблених у попередні епохи. Це і Платон, Арістотель, Августин, Руссо. І творці «класичної» системи або модель освіти (школи) кінця XVIII початку XIX століть Коменський, Песталоцці, Фребель і далі Герbart, Дистервег, Дьюї та ін. І філософія німецького Просвітництва XIX століття в особі Канта, Шлейєрмахеля, Гегеля, Гумбольдта. І М.М.Сперанський, С.П. Шевицький, В.Ф.Одоевський, А.С. Хомяков, Д.П.Юткевич, Л. М. Толстой. Роздуми про проблеми освіти XX століття багато дослідників завжди спочатку починають з пояснення освіти як соціокультурного феномена. Тут треба відзначити роботи В.М.Розіна, А.П. Огурцова, А.А. Гусейнова, В.Г. Царьова, В.І. Купцова, В. П. Андрущенко, В.В. Ільїна, В.Г. Кременя, Д.В. Пивоварова, О.П. Пунченка і ін. В західній філософії - це роботи Дж. Брунера, М. Вебера, Г.-Г. Гадамера, Г. Г. Гофмана, Е. Дюркгейма, Г. Е. Зборовського, Г. Зімеля, П. Сорокіна, В. Франкла, М. Фуко, М. Шиллера і ін.

Виклад основного матеріалу. У філософії, зокрема, в проблематиці освіти, необхідно орієнтуватися на складний і багатий досвід, пройдений мислителями минулого. Освітня реальність, як специфічна складова соціальної рефлексії, містила і містить в своїй структурі і прогресивні, і регресивні парадигми

свого розвитку. Кожна культура людства знаходила своє відображення в системі фундаментальних цінностей, світоглядних установок і пріоритетів соціуму. «Система цінностей і світоглядних орієнтирів, - зазначають В.С. Стьопін і Л.Ф. Кузнецова, - це культурна матриця, яка забезпечує відтворення і розвиток соціального життя на певних підставах» [6, с. 4].

Розкрити внутрішню природу освіти можна лише через призму комунікативного акту, в якому має місце трансляція новітніх для суб'єкта навчання теоретичних уявлень про сутність і закономірності розвитку природної і соціальної дійсності, а також засвоєння останнім цих знань. Освіта постає і як процес формування світогляду суб'єкта, і як специфічний вид духовної діяльності суспільства, і як рівень знань, навичок, умінь і заснованих на них певних здібностях. Освіта постає як незалежна від своєї утилітарної корисності соціальна цінність, що дозволяє говорити про універсальну значущість освіти як соціального процесу в системі духовного виробництва.

Зміна орієнтирів дослідження, відхід від позиції нейтрального спостерігача і універсального теоретичного горизонту гуманітарного дослідження приводять до зміни його характеру. Гуманітарне пізнання набуває міждисциплінарного характеру і визначає спосіб взаємодії різних дисциплін. Комплексний характер визначає ефективність, теоретичну продуктивність і напрям досліджень. Гуманітарна наука розвивається по шляху виникнення спеціалізацій та суміжних областей дослідження, які розглядаються в контексті актуалізації фундаментальних структур людського буття.

Інформаційні процеси і структури, що їх забезпечують, змінюють не тільки технічну, інструментальну сторону дослідження, форми і спосіб роботи з гуманітарним матеріалом, але і самі стають істотним і необхідним предметом дослідження і чинником, визначає уявлення про гуманітарне дослідження і його тематичну сферу. Вони формують сучасну орієнтацію гуманітарного дослідження на соціокультурний контекст, який визначає прагматичний і проектний характер гуманітарного пізнання.

Цілісність гуманітарного дослідження задаєть-

ся історико-культурним горизонтом, відносно якого формується його об'єктивність і сенс і синтезуються його різні рівні і аспекти. Сучасне гуманітарне пізнання орієнтоване на розуміння, а не на пояснення, тобто прагне не до виявлення причинно-наслідкових закономірностей як детермінант культурного феномена, а до експлікації і актуалізації його сенсу. Гуманітарне пізнання орієнтується на генетичну і телеологічну інтерпретацію. Дослідження походження культурних феноменів розкриває його обумовленість, історичні взаємозв'язки, культурний контекст феномена, його культурне і гуманітарне вимірювання. Телеологічна перспектива існування феномена дозволяє тематизувати його культурну цінність, відкрити його світоглядну проекцію. Зміни, що відбуваються, і сучасний рівень гуманітарних досліджень визначають вектор трансформації гуманітарної освіти в умовах становлення інформаційного суспільства.

Розвиток гуманітарної освіти, з урахуванням вирішення поставлених завдань і позначених раніше тенденцій розвитку освіти і гуманітарного знання, припускає реалізацію принципу відвертості гуманітарної освіти соціальним практикам і принципу його доступності без обмеження віку і географічного розташування. Гуманітарна освіта в інформаційному суспільстві передбачає формування інтенції до безперервної освіти і здібності до самоосвіти за допомогою створення структур, форм і технологій, що їх забезпечують. Особлива роль у рішенні цієї задачі належить дистанційній освіті. Освіта і наука - це цілісна «зв'язка», в якій одна складова відіграє дедалі важливішу роль для розвитку іншої складової. Підвищення якості вищої освіти можливе сьогодні лише за умови «фундаменталізації освіти на основі органічної єдності її технічної, природнонаукової та гуманістичних складових.

Освіта, володіючи багатим вмістом, ціннісно за своєю природою, позачасна в духовному прояві людством своїх потенційних можливостей і в той же час розгортається в конкретному культурно-історичному контексті. У понятті «освіта» виражається гранична орієнтація знань певної епохи, що дозволяє характеризувати її як граничний і в той же час унікальний вид теоретизування. Освіта - сфера людської діяльності, спрямована на структурування і теоретичну систематизацію достовірних знань про природну, соціальну і духовну реальності, вироблені наукою, а також про форми і методи трансполяції цих знань у свідомість індивіда і соціуму.

А. А. Гусейнов пов'язує становлення освіти, перш за все, зі становленням у системі соціальних відносин нової форми вербальних відносин - писемності. [1, с. 8]. Її становлення було пов'язано з розвитком інтелектуальної діяльності людини, підвищенням ролі логічного мислення. Ця мова, як зазначає М. С. Каган, - «другий великий винахід культури» - зафіксована у зовнішній для нього письмовій формі [2, с. 272-273].

Аналіз освіти на різних рівнях її розвитку і дозволяє виділити в його змісті загальне і особливе. Загальним тут виступає, перш за все, той факт, що всі

цивілізації минулого і сучасності виступали і виступають як інформаційний процес, тобто вони в ході пізнання і суспільної практики виробляють інформацію як про природну дійсність, так і про різні сфери буття соціуму, і містять в структурі духовного виробництва освіти як інструмент, який за допомогою писемності, усного мовлення обробляв інформацію і передавав її наступним поколінням. Особливим виступала саме методологія передачі знань і оцінка їх розуміння і засвоєння. Про діалектику загального і особливого в змісті освіти свідчать факти зміни парадигматичних установок в її змісті. Логічними підставами їх зміни є і постійний процес збільшення і розвитку знання; і способи вдосконалення людської практики в ході пізнання об'єктивної реальності, і методологія трансляції нових знань у системі суб'єктно-суб'єктних відносин в освітньому процесі тощо.

Якість освіти, як її внутрішня визначеність, обов'язково відображає зміни змісту і цілеспрямованості в різних історичних парадигмах. Освіта, що синтезує в своїх категоріальних структурах духовно-моральний досвід багатьох поколінь і парадигм свого розвитку, покликана виявляти в собі соціальне замовлення на творення і конструктивно-творче ставлення до реальності. У філософії освіти, яка володіє багатим вмістом, ціннісна за своєю природою, позачасна в духовному прояві людством своїх потенційних можливостей і в той же час розгортається в конкретному культурно-історичному контексті. У понятті «освіта» виражається гранична орієнтація знань певної епохи, що дозволяє характеризувати її як граничний і в той же час унікальний вид теоретизування. Освіта - сфера людської діяльності, спрямована на структурування і теоретичну систематизацію достовірних знань про природну, соціальну і духовну реальності, вироблені наукою, а також про форми і методи трансполяції цих знань в свідомість індивіда і соціуму.

Аналіз освіти на різних ступенях її розвитку і дозволяє виділити в її змісті загальне і особливе. Загальним тут виступає, перш за все, той факт, що всі цивілізації минулого і сучасності виступали і виступають як інформаційний процес, тобто вони в ході пізнання і суспільної практики виробляють інформацію як про природну дійсність, так і про різні сфери буття соціуму, і містять в структурі духовного виробництва освіти як інструмент, який за допомогою писемності, усного мовлення обробляв інформацію і передавав її наступним поколінням. Особливим виступала сама методологія передачі знань і оцінка їх розуміння і засвоєння. Про діалектику загального і особливого в змісті освіти свідчать факти зміни парадигматичних установок в її змісті. Логічними підставами їх зміни є і постійний процес збільшення і розвитку знання; і способи вдосконалення людської практики в ході пізнання об'єктивної реальності, і методологія трансляції нових знань у системі суб'єктно-суб'єктних відносин в освітньому процесі тощо.

Якість освіти, як її внутрішня визначеність,

обов'язково відображала зміни змісту і цілеспрямованості в різних історичних парадигмах. Освіта, що синтезує в своїх категоріальних структурах духовно-моральний досвід багатьох поколінь і парадигм свого розвитку, покликана виявляти в собі соціальне замовлення на творення і конструктивно-творче ставлення до реальності. У філософії якість відображає стійке взаємовідношення складових елементів об'єкта, яке характеризує його специфіку, що дає можливість відрізнити один об'єкт від іншого.

Саме завдяки якості кожен об'єкт існує і мислиться, як щось відмежоване від інших об'єктів. Сьогодні, в контексті інформаційно-телекомунікаційної парадигми якість освіти висловлює фундаментальне засвоєння учнем - суб'єктом змісту інформаційно-комунікаційних технологій, які детермінують системи знань, і, звичайно, використання телекомунікаційних засобів поновлення знань [3, с.81].

Становлення інформаційно-комунікаційних технологій перетворює обличчя всієї системи освіти. Це пов'язано з тим, що сьогодні в освіті широко впроваджуються нові способи донесення інформації до суб'єкта освіти. Це не тільки розширило сферу дистанційного навчання як комплексу освітніх послуг, який за допомогою спеціалізованого інформаційно-освітнього середовища надає необхідну для суб'єкта освіти інформацію, але, що важливо, сприяє розширенню безперервної ціннісно-орієнтованої освіти. Інформаційні технології виступили в якості основи формування загального освітнього простору.[5, с.26].

Щоб відповісти на виклик інформаційних технологій, філософія освіти повинна подбати про своє онтологічне обґрунтування. У новій інформаційно-телекомунікаційній парадигмі взаємозв'язок інформації та комунікації став основою пояснення сутності комунікативної раціональності. Для пізнання буття освіта повинна вчити встановлювати «індикатори» між суб'єктом і реальністю, які реферують взаємодію світу і людини. Раціональність тут теоретично оформляє сукупність емпіричних даних, з одного боку, і через формування і використання понятійного апарату, розкриває логіку руху думки суб'єкта до пізнання істини, за допомогою суджень і висновком з іншого. «Раціональність, - вважає Е. А. Сергодеева, - є особливе, засноване на розумі, ставлення людини до навколишнього світу, що припускає конструктивні здібності свідомості і рефлексію над співвідношенням цілей людської діяльності та механізмів, що забезпечують їх досягнення» [4, с. 203].

Епістемологічною цінністю постнекласичної раціональності виступила концепція комунікативної раціональності. І всі основні епістемологічні цінності процесу розгортають свій зміст саме в призмі

їх раціонального осмислення. В освіті найяскравіше розкривається зміст комунікативної раціональності. Вже наявність і обґрунтування сутності суб'єктно-суб'єктних відносин в освітньому процесі дають право стверджувати, що через цю систему відносин розкривається сутність такого типу комунікації. Прикладом онтологічної роботи в педагогічній практиці є «соціальне конструювання», яке пропонує новий спосіб розуміння існуючих освітніх практик і відкриває нові діапазони можливостей. Головним завданням процесу реформування системи вищої освіти є оцінка нововведень з точки зору їх впливу на підвищення якості освітніх послуг і задоволення потреб споживачів.

Болонська декларація сприяє європейському співробітництву в забезпеченні якості з метою вироблення порівняльних критеріїв і методологій. Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти за дорученням Конференції міністрів освіти європейських країн розробила в 2003 році і рекомендувала в 2005 р впроваджувати «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти». У березні 2008 року групою Е 4 заснований Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти.

Особливий інтерес викликає обґрунтування філософсько-правових аспектів управління. Цей аспект сьогодні реально перебуває в центрі дискусій про освіту. Це викликано тим, що, підписавши Болонську концепцію, Україна повільно вводить її в дію. Цей процес вимагає прискореного законодавчого впровадження Болонської системи в освіту України і практикою реалізації цього процесу. Це заважає життєздатності наших дипломів за кордоном.

Міжнародна сертифікація освітніх програм, кредитно-модульна система навчання, регулювання процесів зовнішнього та внутрішнього відтоку кваліфікованих кадрів тощо вимагають сьогодні правового закріплення. Рішення перерахованих вище завдань, безсумнівно сприятиме теоретичній розробці фундаментальних проблем освіти, а через них залученню людини до вищих цінностей, з якими повинні гармоніювати потоки людських думок і дій, без яких неможлива прогресивна хода загальнолюдської культури

Висновки. Мета сучасних вимог забезпечення якості вищої освіти - відкритість і прозорість в оцінці якості роботи вищих навчальних закладів різних типів з урахуванням національних особливостей, згідно з максимально наблизеними критеріями і методологіями, виробленими національними незалежними агентствами з оцінки якості.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Гусейнов А. А. Выражение кризиса и симптомы обновления / Философия, культура и образование / Материалы «круглого стола» // Вопросы философии. – 1993. – № 3.
2. Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. – СПб.: Петрополис, 1996. – 416 с.
3. Конох Н.С., Пунченко О.П. Образование в пространстве философских проблем современности / Н.С. Конох, О.П. Пунченко, Н.О. Пунченко, Ю.А. Шепель, М.И. Вишневский, Ю.С. Кравцов, В.П. Сидельников. – К.:Кафедра, 2013. – 320 с.
4. Кохановский В.П., Пржиленский В.И., Сергодеева Е.А. Философия науки: учебное пособие. - Москва - Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2005.- 496 с.
5. Пунченко О. П., Пунченко Н. О. Образование в системе философских ценностей: Монография / О. П. Пунченко, Н. О. Пунченко. — Одесса: Печатный дом, Друк Південь, — 2010. — 506 с.
6. Степин В. С., Кузнецова Л. Ф. Научная картина мира в культуре техногенной цивилизации /В.С. Степин, Л.Ф.Кузнецова. – М.: Наука, 1999. - 274 с.

REFERENCES:

1. Guseynov, A. A., 1993. Vyirazhenie krizisa i simptomyi obnoveniya [Expression of the crisis and symptoms of renewal]. Filosofiya, kultura i obrazovanie. Materialyi «kruglogo stola». Voprosyi filosofii 3 (in Russian).
2. Kagan, M. S., 1996. Filosofiya kul'turyi [Philosophy of culture]. SPb.: Petropolis, 416 (in Russian).
3. Konoh, N.S., Punchenko, O.P., 2013. Obrazovanie v prostranstve filosofskikh problem sovremennosti [Education in the space of philosophical problems of our time]. K.:Kafedra, 320 (in Russian).
4. Kohanovskiy, V.P., Przhilenskiy, V.I., Sergodeeva, E.A., 2005. Filosofiya nauki [Philosophy of Science]. Moskva - Rostov n/D: Izdatelskiy tsentr «MarT», 496 (in Russian).
5. Punchenko, O. P., Punchenko N. O., 2010. Obrazovanie v sisteme filosofskikh tsennostey [Education in the system of philosophical values]. Odessa: Pechatnyiy dom, Druk Pivden, 506 (in Russian).
6. Stepin, V. S., Kuznetsova, L. F., 1999. Nauchnaya kartina mira v kulture tehnogennoy tsivilizatsii [Scientific picture of the world in the culture of technogenic civilization]. M.: Nauka, 274 (in Russian).

Кравцов Юрій Сергійович – доктор філософських наук, професор
Дніпровський державний технічний університет
Адреса: 51900, Кам'янське, вул. Дніпробудівська, 2
Email: kravcovyuri@yandex.ru

Kravtsov Yuriy S. – doctor of philosophical sciences, Full Prof.
Dniprovsk state technical university
Address: 2, Dniprobudivs'ka str., Kam'yans'ke, 51900, Ukraine
Email: kravcovyuri@yandex.ru